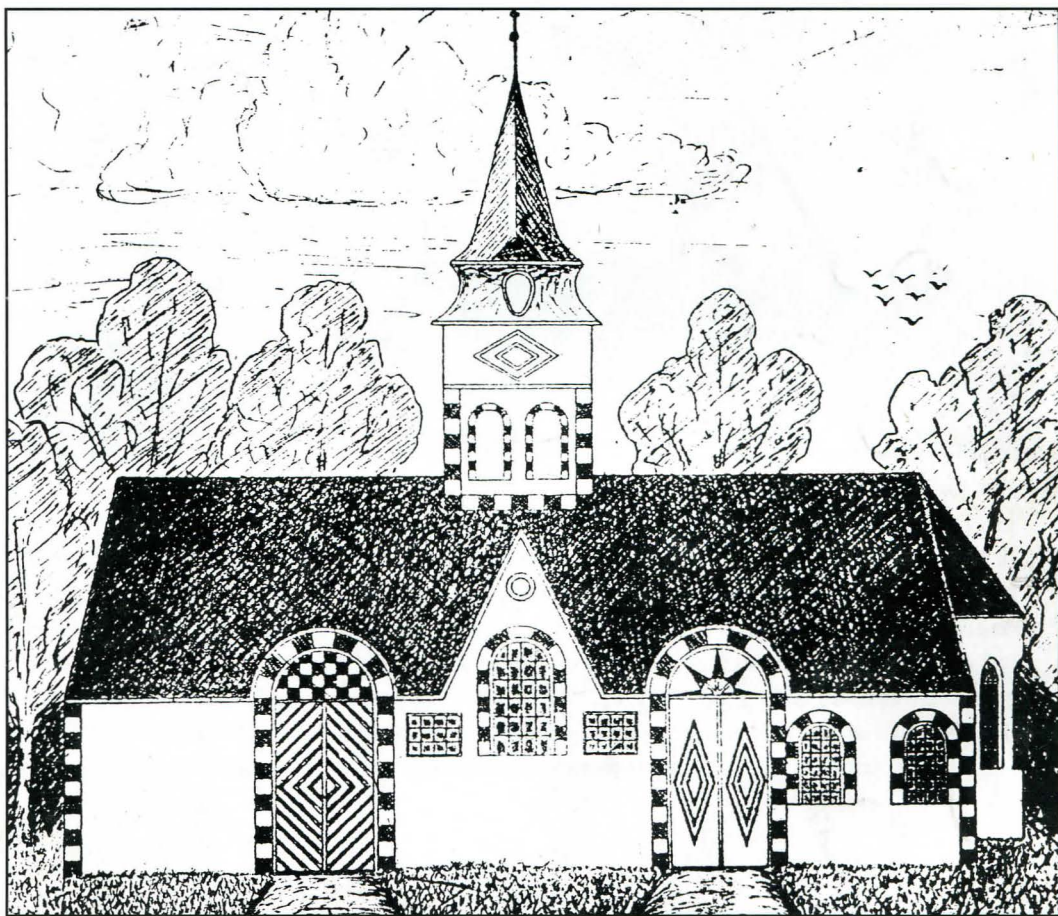

BEVAR' OSS VEL!

FORTIDSMINNEFORENINGEN

3-2001

TEMA: JUL

REGIONBLAD FOR BUSKERUD, TELEMAR, VESTFOLD, ØSTFOLD

Men til kirken dro folk mann av huse, og en av grunnene til det var nok at de gamle følte en viss frykt ved juletider. Det var på den tiden av året at de døde gjorde seg gjeldende, og dessuten var det en årstid hvor onde makter hadde fritt spill og da gjaldt det å gardere seg. Blant annet kunne det være farlig å oppholde seg utendørs, i tilfelle Åsgårdsreia skulle være på farten. De kunne rive med seg folk og slippe dem fra seg langt av gårde. Onde tunger hevder at det nok var noen som benyttet denne unnskyldningen for å stikke av og ta seg noen skikkelige juledrammer, og så skylde på Åsgårdsreia når de dukket opp igjen noen dager senere.

Dette var i de riktig gamle dager. En av de nyere juletradisjonene som står veldig sterkt, er juletreskikken, som ikke har eksistert mer enn snaut 150 år. Til tross for det har pyntingen av treet mange kristne overtoner, som for eksempel stjernen i toppen, glitteret som stråler ned fra den, og ikke minst det som ligger under treet, nemlig julegavene. For pussig nok, den juleskikken som kanskje mange av oss ser på som den mest verdslige av dem alle, for ikke å snakke om den mest kommersialiserte, kommer faktisk fra kirken.

I det minste har kirken bidratt til å forsterke

gaveskikken, for den stammer opprinnelig fra den romerske førkristne solfesten. Da var det de rike i samfunnet som ga almisser til de fattige. I den katolske tid foregikk gaveutdelingen den 6. desember og var da knyttet til St. Nikolaus, som delte ut gaver til barn. Han hadde et ris i den ene hånden og en kurv med gaver i den andre. Kanskje det er derfor julenissen alltid spør om det er noen snille barn i huset. Etter reformasjonen ble gaveskikken flyttet til julen, og dermed sterkere forbundet til Jesusbarnet, som i seg selv ble betraktet som en gave til menneskene.

Selv om gavetradisjonen har lange røtter, har den forandret seg en god del. Fra begynnelsen var prinsippet at gavene gikk «ovenfra og nedad», det vil si at tjenerne fikk fra herskapet, med andre ord at de som hadde noe ga til dem som var ubemidlet. I dagens gavemengde, der det nærmest er snakk om å bytte, er det vel vanskelig å gjenkjenne den opprinnelige kristne tankegangen. Ikke desto mindre, hvis vi graver dypt nok, vil vi finne julens egentlige budskap på bunnen både her og på mange av de andre tradisjonene vi fortsatt har i dag.

God jul – eller sagt med de gamle nordmenn:
Til års og fridar!

BØRSNOTERT KULTURMINNEVERN

Av Ragnar Kristensen, styremedlem, Vestfold avdeling av Fortidsminneforeningen

På riksnivå debatteres kulturminnevernets plass i en fornyet forvaltningsmodell. Fylker med sentrale vekstområder merker samtidig økt pågang for nyetablering og næringsutvikling. Telemark, Buskerud og Vestfold har utsatte sentrale tettsteds- og byområder hvor

den økonomiske veksten har store konsekvenser for kulturminnebestanden. I slike situasjoner vil sterke interesser påvirke sentrale myndigheter for å uskadeliggjøre veksthemmende deler av forvaltningen.

Parallelt har byråkrater lett for å gripe til løs-

ninger som skyver ansvar og støy nedover. Lokalt er Sandefjord, Larvik, Tønsberg – de sentrale Vestfoldbyene utsatt for hardt utbyggingspress. Lov og ordenpartier opptrer med en arrogant overfor lovverket og dets intensjoner man ikke skulle tro ble akseptert. I Sandefjord går ordføreren til bulldoserangriff på en enslig fylkespolitiker fordi hun tar forvaltningen av lovverket alvorlig. I Larvik påberoper en uheldig treenighet av KRF, H og FRP seg å ta vare på reguleringsmyndighetens troverdighet ved å sette regler og forvaltningsskikk til side. I Tønsberg lar flertallet lovverket overkjøre for å få kulturhus og hotell. I sak etter sak tilfredsstilles næringsinteresser på bekostning av allmeninteresser. Fylkespolitiker Marie Kürstein beskrev treffende sine meningsfellers horisont da hun i hovedutvalg for regional utvikling sammenlignet den foreslåtte glassinnbyggingen av Skippergata i Sandefjord med vernebygget rundt domkirkeruinen på Hamar. Enkelte Vestfoldpolitikere forveksler børs med katedral. I sak etter sak nekter de fylkets fagavdeling å anvende lovverket. De nedlegger politiske organer og lovverk før Stortinget har vedtatt å gjøre det. I Telemark har det i en årrekke versert en konflikt rundt Fylkeskonservator som uavhengig av hva man måtte mene om personen, dreier seg om avskaffelse av institusjonen. Byråkratens evne til å manipulere og undersøke er sterk som i Vestfold. Problemet er ikke begrenset til Vestfold. En undersøkelse utført av Riksantikvaren viser at det på landsbasis ikke lenger varsles eller fremmes innsigelser mot kommunale planer som truer vedtaksfredede kulturminner. Av 230 registrerte innsigelser gjaldt de fleste automatisk fredede kulturminner, dvs gravhauger etc. Noen få gjaldt kommunedelplaner o.l. Ingen skal få oss til å tro at fylkene som er mest utsatt for utbyggingspress bare opplever kommunale tiltak som

kun truer kulturminner eldre enn 1536. Nest etter fredning er innsigelse det viktigste våpenet vi har mot miljøødeleggende tiltak. Et våpen som stort sett er delegert til fylkespolitikere.

For tiden vurderer regjeringen forholdet mellom forvaltningsnivåene. Enkelte ønsker å fjerne fylkeskommunen og la kommunene forholde seg til Staten alene. Det er ikke vanskelig å forstå uviljen mot fylkeskommunen på bakgrunn av udugelighet og handlingslamelse som til tider har preget organet. Men det er ikke Vestfold fylkeskommunes til tider skandaløse kulturminnevern-håndtering som driver motstanderne til aksjon. Tvertimot – når fylkeskulturminnevernet leverer faglig gode saksfremlegg og innsigelser, reageres det med overprøving av fagfolkene. I stedet for å heve seg til regionalt overblikk, opptrer disse politikere på vegne av de enkelte kommuner de er satt til å overprøve. Igjen og igjen bekrefter en del politikere at rollen som forvalter av statlige og regionale oppgaver er nedlagt i god tid før Stortinget har bestemt seg. Hvordan det går med kulturarven affiserer ikke. «Bestemme selv» lyder det fra en del lokalpolitikere. «Vil ha, vil ha,» skriker måkene til Odd Børretzen – som ropene fra utbyggere og utbyggingskåte kommuner.

Vi som vil ha et fungerende kultuminnevern ser med skrekk frem til et mulig kommunalt styrt kultuminnevern. Flyttes de statlige kultuminnevern oppgavene fra fylkeskommunen til Fylkesmannen, vil kommunene sitte igjen med resten. Grenseoppgangen mellom statlige interesser og resten er allerede gått opp. Fagansvaret for de fleste kulturminnene vil tilfalle den enkelte kommune alene. Folk flest reagerer med vantro. Et slikt kultuminnevern vil styres av sterkere særinteresser og lokalt tunnellsyn. Forvaltning av kulturminner og planlegging av arealbruk krever ekspertise, gangsyn, over-

blikk og en faglig uavhengighet den enkelte kommune ikke kan sikre. Kommunene er utsatt for et sterkt og ubøyelig press fra pengesterke utbygger-interesser. Inn på saksbehandlers kontor toger investor, arkitekt, ingeniør og til sist advokaten. Hva skal en ingeniørutdannet saksbehandler eller plansjef stille opp med? Kommunepolitikere fristes av fargerike prospekter og økt næringspotensiale. Næringspotensiale er velgerpotensiale tror de. Proffe lobbyister overgår lett de frivilliges tilfeldige press.

Kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen er lovpålagt av Stortinget å være motvekt mot ensidig utbyggingspress. Prinsippet om maktfordeling og avveining er nedfelt i vårt politiske system. Grunnlovsfedrene på Eidsvoll forsto at det ikke var lurt å la bukken passe havresekken. Høsten 1999 ble fylkeskonservator i Vestfold nedlagt og fagavdelingen oppløst. Lojalitetsbåndet til Fylkesrådmannen ble styrket. Et politiske flertall har akseptert og applaudert fylkesrådmannens målbevisste nedbygging av fylkets kulturminnevern. Til tross for skandaløse tilstander gjør enkelte saksbehandlere likevel en god jobb. Det skrives igjen gode fagvurderinger, men konklusjonen er styrt av Fylkesrådmannens forventninger. En stund ble saksbehandlerne nektet å ivareta nasjonale kulturminneinteresser. Fylkeskommunen innstilte seg på bli et serviceorgan for kommunene. Likevel varsler fylkeskommunen igjen motstand mot rasering av nasjonale kulturverdier. Fylkesrådmannen tåler ikke en ny Yttersøsak. Det var flaut å bli overkjørt av Riksantikvaren. Fylkeskommunen er også pålagt å ivareta regionale kulturminneinteresser. Bl.a. ved bruk av innsigelse.

I regionale saker kan ikke Riksantikvaren gripe inn og Fylkeskommunen unnlater å

foreslå innsigelser. Derfor innsigelse mot glassbygg over Skippergata, men ikke mot rivning av alle andre litt mindre viktige kulturminnene i området. Viktige nok for Sandefjord og Vestfold.

Fra Telemark hører vi om skandaløse tilstander innen kulturminnevernet. Uanmeldte rullestolramper i søylegangen i fylkeskommunalt eide fredede Frogner hovedgård, omgørelser av regelverket i forbindelse med utgravninger i middelalderbyen i Skien. Fellesnevneren er umyndiggjøring av fylkeskonservator, og ideologien synes å være målbåret med fylkeskultursjefens med ord: «det er ingen som vil kulturminnene og kulturlandskapet noe vondt». Med en slik premiss i bunnen er det ikke rart man ønsker lovforvaltende organer fjernet til fordel for en gjennomført samarbeidslinje med entreprenørene.

Skal kulturminnene i Norge overleveres neste generasjon, må vår generasjons eiendomsutviklere nektes å bruke dem opp. Samfunnsinteresser og lokalpolitikere som ikke kjenner egen begrensning, må utlignes av en regional kulturminnevernforvaltning som får lov til å gjøre jobben sin. Da må Fylkeskulturminnevernet gis tyngde og fullmakter. Rådmannen må vingeklippes slik at Stortingets intensjoner med kulturminneforvaltningen faktisk kan gjennomføres, tolv år for sent. Fylkeskulturminnevernet må sees i sammenheng med Fylkeskommunens oppgaver innen regional arealplanlegging. Overføres miljøvernet fra Fylkesmannen til fylkeskommunen, får vi et stort og sterkt fagmiljø. I motsetning til Fylkesmannen har Fylkeskommunen bred kontaktflate og engasjerte bevisste fylkespolitikere kan bli en garanti for offentlighet og forvaltningskontroll.